Матеріали і дослідження
з археології Прикарпаття і Волині.
Вип. 14. 2010. С. 296–312.

Віктор ВОЙНАРОВСЬКИЙ

КЕРАМІЧНИЙ КОМПЛЕКС ВИРОБНИЧОГО ПОСЕЛЕННЯ IV ст. н.е. ГРЯДА І ПОБЛИЗУ ЛЬВОВА

У 2004 і 2005 роках нами досліджувалось поселення пізньоримського часу Гряда І, що знаходиться 5 км на північ від Львова. На площі близько 850 м^2, позбавленій основних ознак житлової забудови, досліджено 6 споруд-майстерень, 5 виробничих печей-горнів та 24 ями різної форми й призначення (рис. 1).

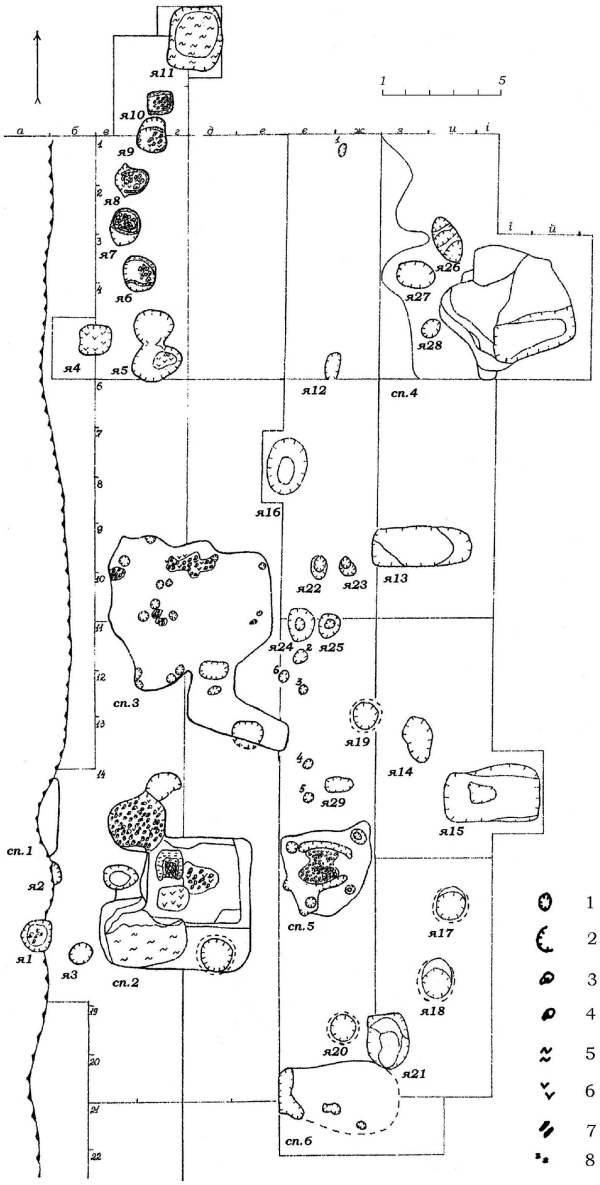

Рис. 1. Гряда І. Загальний план дослідженої частини комплексу. 1 – ямка, 2 – яма, 3 – камінь, 4 – обмазка, 5 – вапно, 6 – вугілля, 7 – згоріле дерево, 8 – кістка
Fig. 1. Griada 1. General plan of explored part of complex: 1 – small pit, 2 – pit, 3 – stone, 4 – daubing, 5 – lime, 6 – coal, 7 – burned wood, 8 – bones

Засвідчено, що досліджена частина пам'ятки – вапнярсько-чинбарський комплекс, де відбувався повний цикл професійної масової обробки шкіри: від виготовлення складників чинбарських розчинів (вапна, дубника) до власне хімічних (мокрих) і фізичних етапів шкірообробки [Войнаровський, 2006].

Комплекс за особливостями планіграфії (об'єкти ніде не перетинаються) та чіткими хронологічними індикаторами датується першою половиною IV ст. н.е. (ближче до середини століття) [Войнаровський, 2008].

Важливою складовою археологічного комплексу Гряда І є кераміка. Її аналіз потрібний для відповіді на питання про культурний та етнічний склад населення Галичини IV ст., його слов'янський елемент, долю мешканців краю на рубежі римського й ранньо-середньовічного часу.

Для аналізу кераміки ми дещо змінили назви складових посудини черняхівської культури, розроблені Г. Нікітіною – відомим дослідником черняхівських старожитностей Придністер'я [Никитина, 1995, с. 17–19]. Нами прийняті такі визначення: горловина, вінце, шийка, плічко, основа, підоснова, денце, закраїна, підошва. Шийка, плічко, основа й підоснова складають тулуб посудини (рис. 2).

Уламки посуду в Гряді знайдено у значній кількості в усіх без винятку спорудах і ямах, лише в печах-горнах – поодинокі фрагменти. Усього з Гряди І походять уламки від 320 ліпних посудин, що складає 48 % усього кер-

амічного комплексу, та фрагменти 361 кружальної посудини (52 %). Це співвідношення ліпного і кружального посуду – приблизно порівну – чітко зберігається в абсолютній більшості об'єктів (табл. 1).

Дещо більший відсоток кружального посуду в східній половині дослідженої площі пам'ятки (розкоп 2005 р.), можливо, пояснюється відмінністю у функціональній належності об'єктів: східна частина включає споруди та ями, у більшій мірі задіяні у вичинці шкіри, а ці процеси (зберігання інгредієнтів розчинів, підігрівання їх тощо) супроводжуються більш якісними ємностями; західна ж половина – це вапнярська частина комплексу, де достатньо було більш грубого, ліпленого від руки, посуду.

Ліпний посуд. Лише 11 ліпних посудин збереглись цілими чи з повним профілем, решта – у фрагментах. На наш погляд, належною до об'єкта є посудина, знайдена in situ у цій споруді, навіть якщо вона виявлена у вигляді кількох фрагментів: ці уламки, найбільш достовірно – це рештки цілої посудини, що функціонувала тут, розбилась і була винесена з цієї будівлі, за винятком кількох (загублених, використаних повторно тощо) уламків.

Фрагменти ж, виявлені у заповненні споруди, очевидно, не можуть бути співвіднесені з цією спорудою, попали сюди, коли будівля уже не функціонувала, а використовувалась як сміттєва яма. Ці уламки посуду слід співставляти з культурним шаром поселення. Загалом, аналіз форм, що збереглись частково, відображає істинне співвідношення типів і видів посуду на пам'ятці. Особливо такій, як Гряда I, що функціонувала, очевидно, відносно короткий (10–15 років) час близько середини IV ст. н.е., і де кераміка з долівки чи дна та заповнення об'єктів лежить приблизно в одному, нерозчленимому нині, абсолютному хронологічному зрізі.

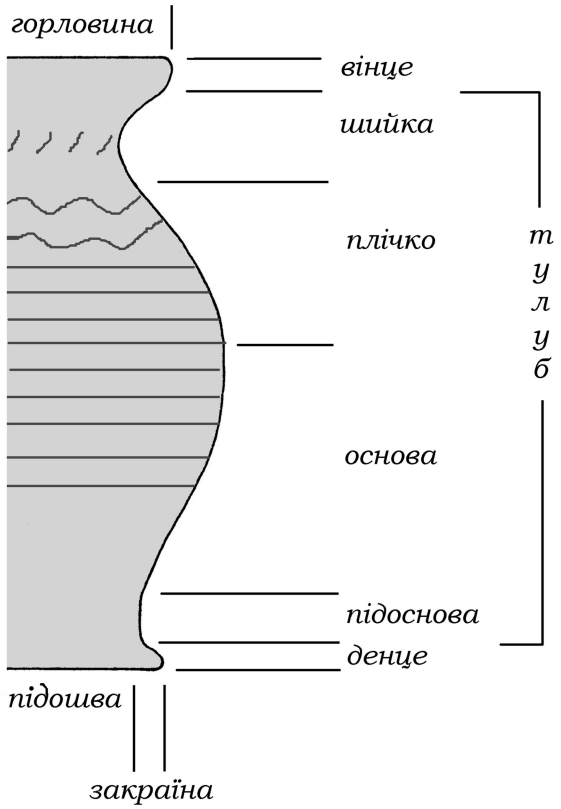

Рис. 2. Номенклатура назв конструктивних частин посудини

Fig. 2. Nomenclature of names of constructive parts of ceramic ware

Ліпні горщики. Усього 33 форми. Незначно (19 проти 14 екз.) переважає тип 1 – тюльпаноподібний горщик з досить відхиленим вінцем, вузьким дном і переломом тулуба у верхній третині форми (рис. 3). Тип 2 – досить стрункі горщики з переломом тулуба близько середини форми і широким дном, що дорівнює ширині горловини форми (рис. 4). Підтип 1 типу 2 (5 форм) – горщик закритого типу (типу кумпфу) з коротким чи легко наміченим вінцем (рис. 5, *1–5*).

Підтип 2 типу 2 (3 екз.) – це стрімкі посудини "ранньопразького типу", без чіткого перелому тулуба, без плеча і шийки, без чіткого вінця (рис. 5, *6, 7*). Ліпні горщики знайдено в абсолютній більшості (18 екз., 90 %) в спорудах 2, 3 і 5, в ямах 15, 20 – лише два горщики (і то в заповненні над дном), решта – у заповненні споруд і ям. Цілі горщики походять (по 1 екз.) з долівки та печі споруди 2, дна ями "А" споруди 2 та дна ями 20. Тобто, ліпні горщики – посуд майже виключно житлового (побутового) використання. Лише в одному випадку цілий горщик міг знаходитись на дні ями 20 – грушоподібної, дуже глибокої – 2,4 м, нами визначеної не як виробнича яма-чан, а яма для зберігання складників чинбарських розчинів. Очевидно, ліпні горщики в Гряді

використовувались у побуті, в них варили їжу. В ямах продукти (зерно, коренеплоди) зберігались в насип чи в органічних ємностях (кошиках, мішках тощо).

Ліпні миски – усього 5 екз. – одного типу (рис. 6, *1–4*): глибокі конічні горщикоподібні форми з різким перегином тулуба у верхній частині висоти. Усі миски знайдено на дні, долівці чи в печі споруди 2 (3 екз.) та ям 16 і 20 (по 1 екз.). Тобто, ліпні миски в більшості – продукт споруд (побутове використання), але є вони і в ямах (ями "А" зі споруди 2 та 20 – дуже глибокі, очевидно, для допоміжних потреб чи господарські).

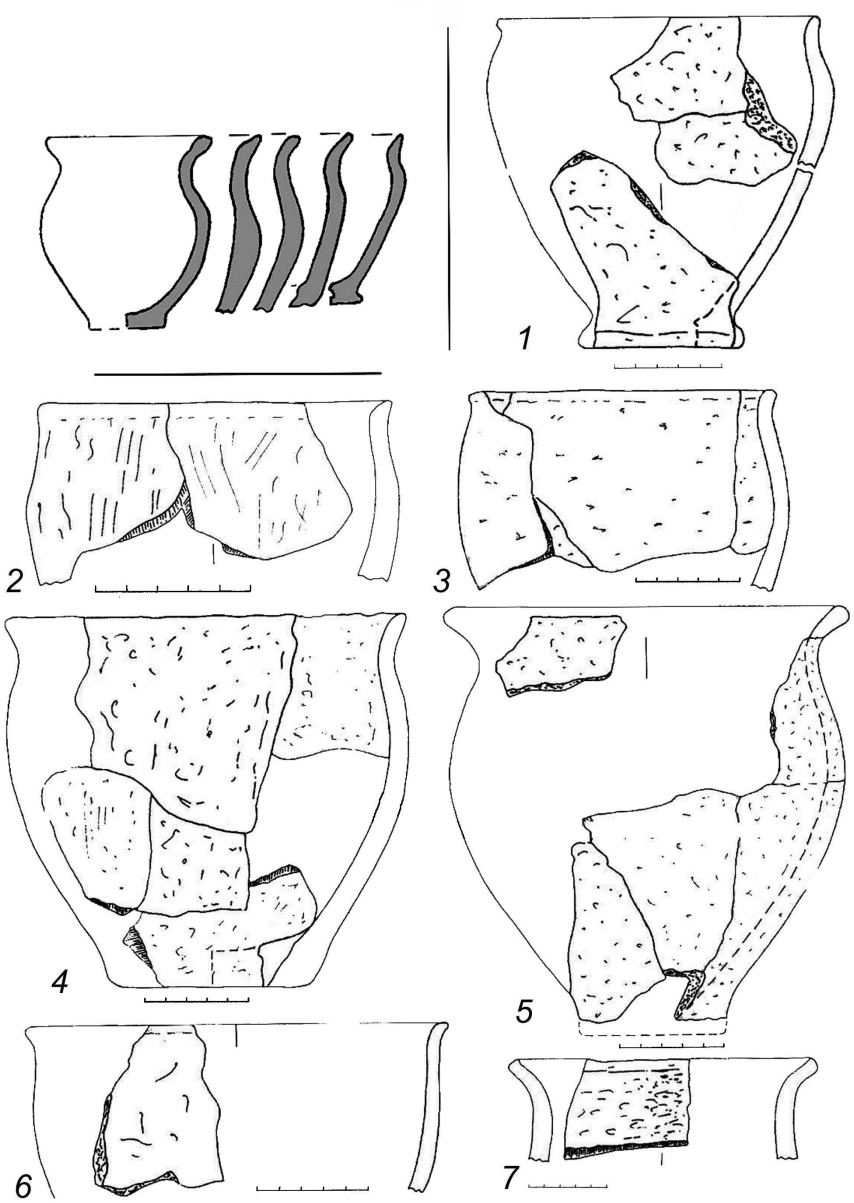

Рис. 3. Типи ліпної кераміки з Гряди I. Горщики, тип 1
Fig. 3. Types of hand-made ceramic from Griada I. Pots, type 1

Кухлі, 4 екз.: три – 1-го типу (конічні), один – 2-го (циліндричної форми) (рис. 6, *5–7*). Ручки великі, петельчасті, від верхнього зрізу кухля до дна. Три з них знайдено у заповненні споруд 2 і 3, одна – у заповненні ями 15. Тобто, і кухлі насамперед пов'язуються зі спорудами.

Єдиний екземпляр *ліпної сковорідки* (рис. 7, *1*) – діаметром 26 см, з низьким (усього 1 см висотою) плавно відхиленим бортиком. Ми вважаємо, що сковорідки є чітким індикатором віднесення споруди до будівлі житлового чи (як в умовах Гряди-I) житлово-господарського

призначення, а не господарського чи виробничого. В Гряді ліпна і кружальна сковорідки знайдені у спорудах 3 і 2.

Денця ліпних посудин – трьох типів: 1) усічено-конічної форми, 2) з невеликою (до 0,5 см) закраїною, 3) з чітко виділеною підосновою – придонною частиною, піддоном висотою до 2 см.

Орнамент ліпних посудин – виключно пальцеві вдавлення в один-два горизонтальні ряди під вінцем і в придонній частині горщиків і кухлика. 22 екз. ліпних горщиків та мисок мають на поверхні чіткі сліди загладжування віхтем – паралельні вертикальні чи косі розчоси по всій поверхні тулуба. На кухликах і сковорідці (очевидно, через малі їх форми) таких слідів немає.

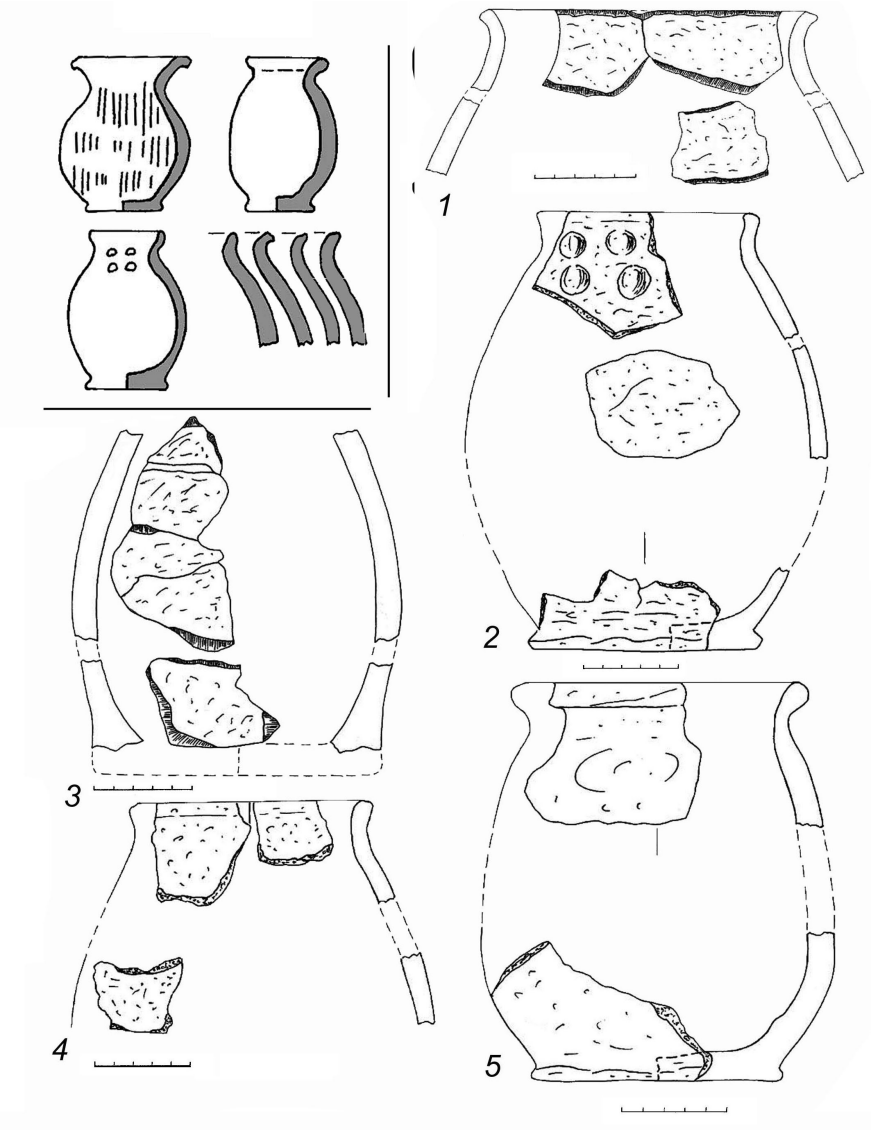

Рис. 4. Типи ліпного посуду з Гряди І. Горщики, тип 2

Fig. 4. Types of hand-made ceramic from Griada I. Pots, type 2

Кружальний посуд. Усього, як зазначалось, знайдено 361 уламок кружальних посудин, або 52 % усього посуду. Цілих чи з повним профілем – 13 форм. Асортимент: горщики, миски, глечики, кухлі, сковорідки, піфоси і піфосоподібний посуд. Амфорна тара на дослідженій ділянці пам'ятки відсутня.

Горщики – найчисленніший посуд, складають 77 % усієї кружальної кераміки. Вони двох типів: 1) тюльпаноподібні, коли найбільший діаметр тулуба припадає на верхню третину висоти (загалом – невеликі приземисті форми), вінце ледь потовщене і легко відігнуте, верхній

діаметр горщика трішки менший від найбільшого діаметра посудини або дорівнює йому. Шийка коротка чи середньої висоти, плічко довге і похиле, перегин тулуба плавний (рис. 8); 2) баночної форми, з найбільшим діаметром близько середини висоти посудини, з коротким, легко відігнутим і ледь потовщеним вінцем, короткою шийкою і покатим плічком, іноді – з різким переломом тулуба. Діаметр по вінцю значно менший від найбільшого розширення форми (іноді вдвічі) (рис. 9).

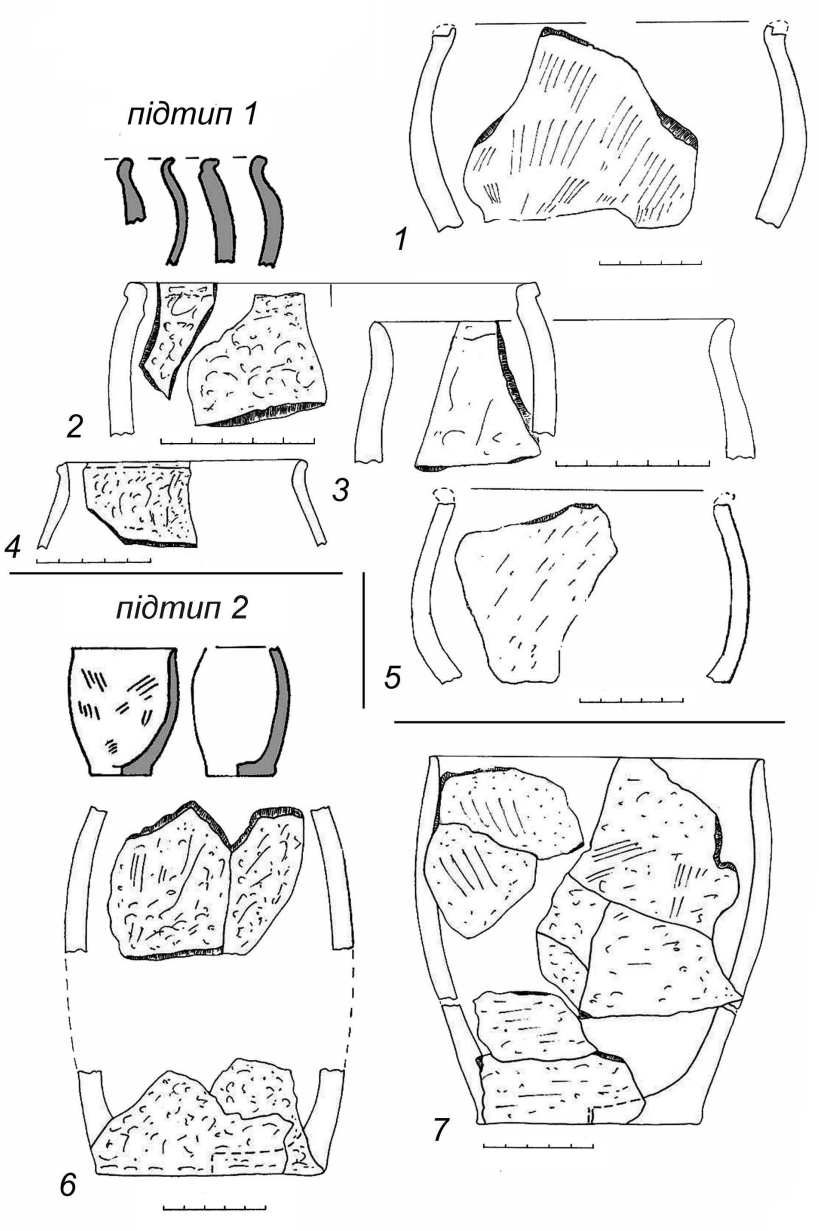

Рис. 5. Типи ліпної кераміки з Гряди I. Горщики, тип 2, підтипи 1 і 2
Fig. 5. Types of hand-made ceramic from Griada I. Pots, type 2, sub-types 1 and 2

Типи 1 і 2 кружальних горщиків становлять по 50 % (по 19 екз.). Вони знайдені у спорудах 2, 3, 6 – 10 екз. та ямах 13, 15, 16, 19, 20, 26 – теж 10 екз., решта – у заповненні.

Тобто, кружальні горщики рівною мірою використовувались як кухонний посуд в житлах-майстернях, так і як тара для продуктів в господарських чи складників розчинів у виробничих ямах-чанах.

Миски кружальні – усього 21 форма двох типів: 1) біконічні закритої форми, S-подібні у профілі, діаметр по вінцю менший чи дорівнює найбільшому розширенню тулуба (рис. 10);

2) відкриті розложисті миски з ледь наміченим вінцем, діаметр миски по вінцю більший за діаметр тулуба (рис. 11).

Тип 1 домінує – 76 % проти 24 (16 проти 5 екз.). Миски знайдено переважно (11 екз., 73 %, in situ) у спорудах 2 і 6, лише 4 екз., 27 %, і то уламки – в ямах (15, 17, 20). Тобто, кружальні миски – виключно столовий посуд і їх знахідки діагностують житлові особливості споруд на пам'ятці.

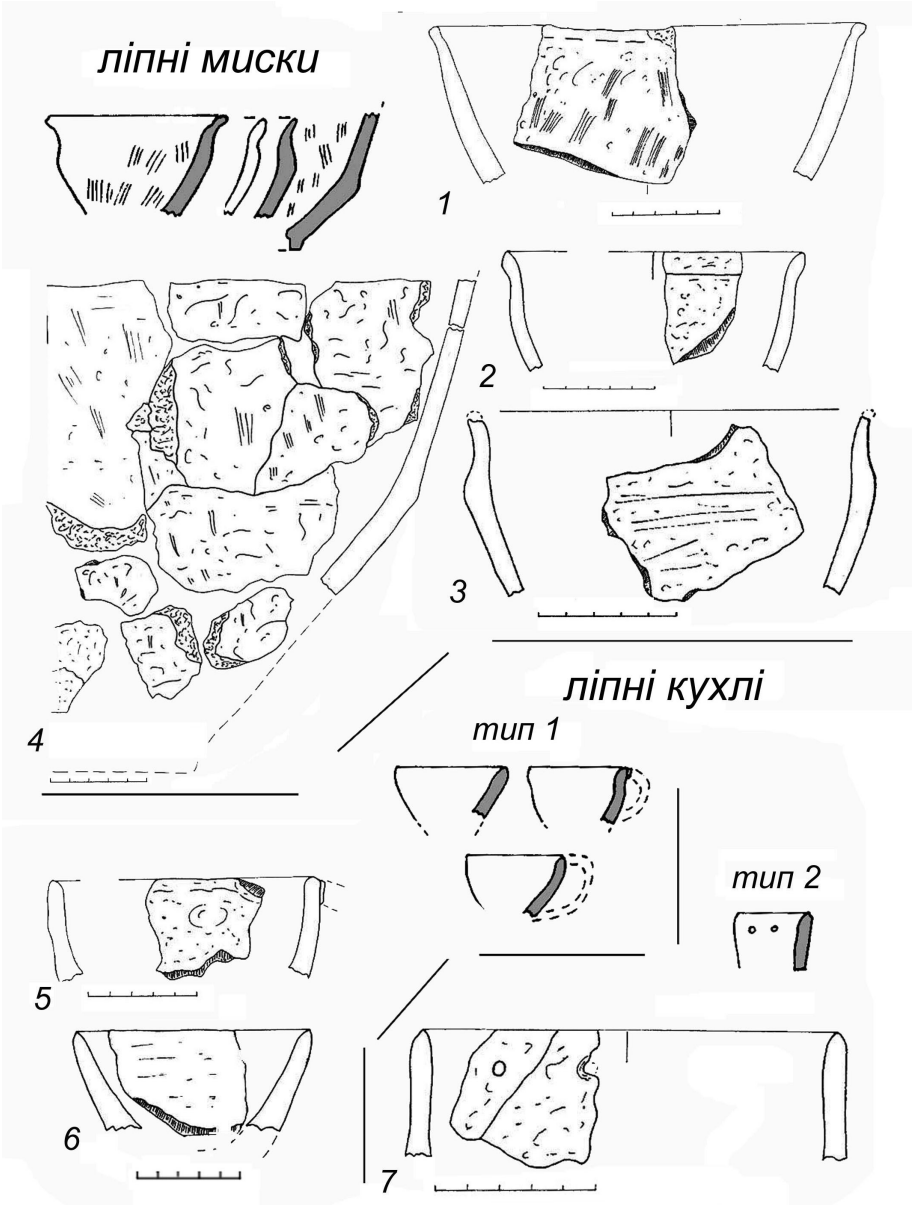

Рис. 6. Типи ліпного посуду з Гряди I. Миски, кухлі

Fig. 6. Types of hand-made ceramic from Griada I. Bowls, mugs

Глечики – усього 8 екз. (уламки горловин і ручок). Чітко визначаються два типи глечиків (рис. 12): 1) з високою прямовисною вузькою горловиною; 2) з розхиленою Х-подібною горловиною. Знайдено уламки глечиків майже виключно (7 екз., 88 %) у спорудах, лише один уламок походить з дна ями 19. Тобто, глеки – вид столового посуду і теж використовувались майже виключно у спорудах.

Кухлі – 4 екз., два типи (рис. 13): 1) конічні; 2) баночної форми з S-подібним профілем. Знайдені у споруді 2 (1 екз.) та ямах 15, 16, 19 (3 екз.). Кухлі виявлено виключно у вигляді

поодиноких фрагментів, тому закономірності щодо місця їх функціонування тут засвідчити важко.

Сковорідка, як і в ліпному виконанні, – це єдина форма: діаметром 38 см, з високим – 4,5 см і загнутим до середини бортиком (рис. 14, *1*). Походить із заповнення споруди 2. Безумовно, це найбільш типовий для житла вид посуду.

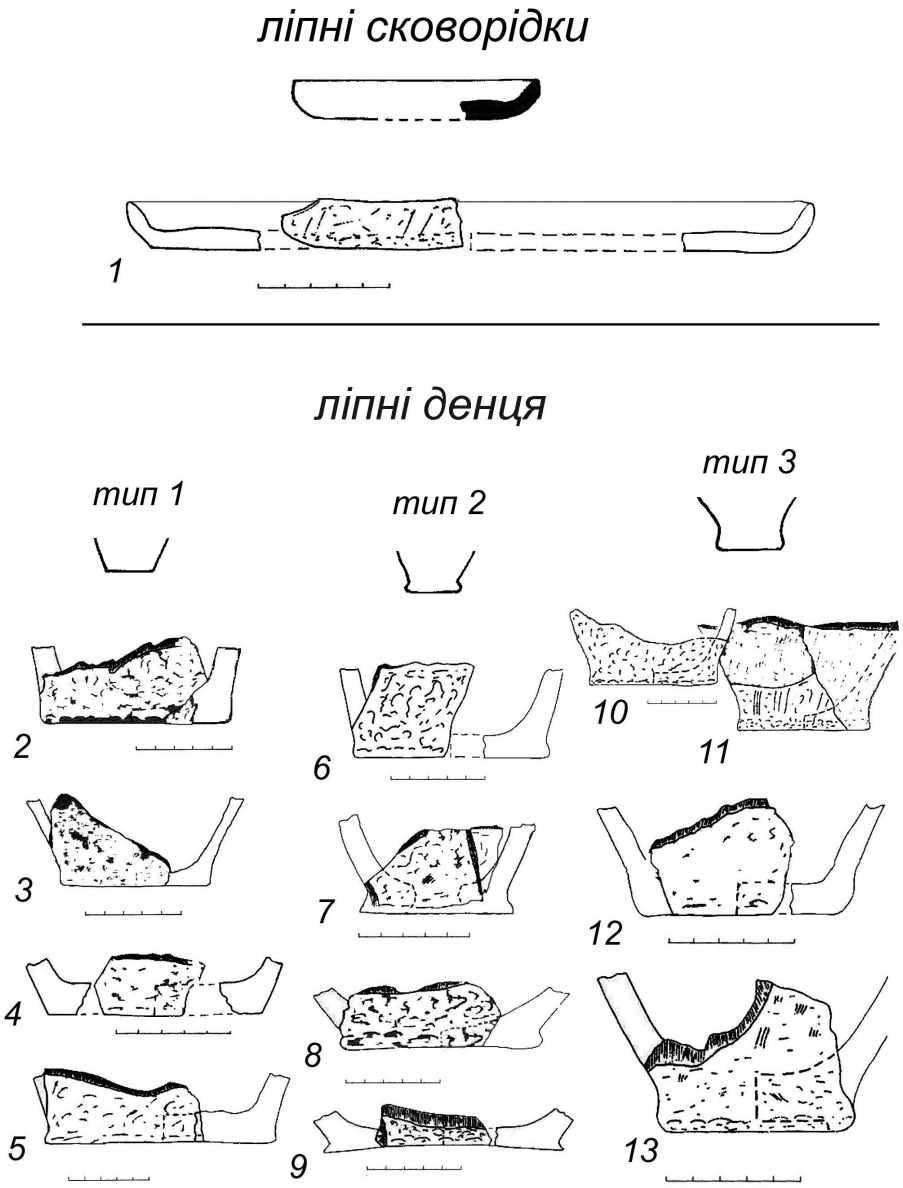

Рис. 7. Типи ліпного посуду з Гряди І. Сковорідки, денця
Fig. 7. Types of hand-made ceramic from Griada I. Frying pans, bottoms

Піфоси і піфосоподібний посуд – 8 екз. (рис. 14, *2–6*) Це т.зв. “зерновики”, “корчаги”, “посудини-сховища” сірого чи сіро-коричневого кольору – наслідування античних піфосів. Вони невеликі (піфос із ями 1 – 65 см заввишки), діаметром близько 50 см, середня висота понад 40 см і близько 40 см у діаметрі. Вінце широке горизонтальне (Т- чи Г-подібне), неорнаментоване.

Лише піфос з ями 1 під вінцем оздоблений круговим заглибленим орнаментом із переплетених округлих зигзагів. Піфоси виявлені in situ у спорудах 2 і 6 (3 екз.) та ямах 1, 5, 18 (теж 3 екз.). Тобто, піфос-зерновик як посудина-тара функціонував як у спорудах, так і в господарських чи виробничих ямах.

Денця горщиків – трьох типів (рис. 15): конічні, з чітко виділеною придонною частиною та з невеликою закраїною. Підошва майже завжди плоска. Денця мисок – двох типів: 1) на кільцевому піддоні і 2) з великою закраїною і плоскою підошвою.

Орнамент на кружальному посуді з Гряди – майже виключно на мисках. Це нанесені по шийці й тулубу паралельні зигзагоподібні лінії, виключно пролощені, група з різної довжини ліній-променів, ряд чи два з Х-подібних насічок, косий прямокутник, перекреслений вертикальними і горизонтальними лініями (решітка). Слід відзначити також наліпний валик, розчленований пальцевими вдавленнями, по горлу глечика зі споруди 2.

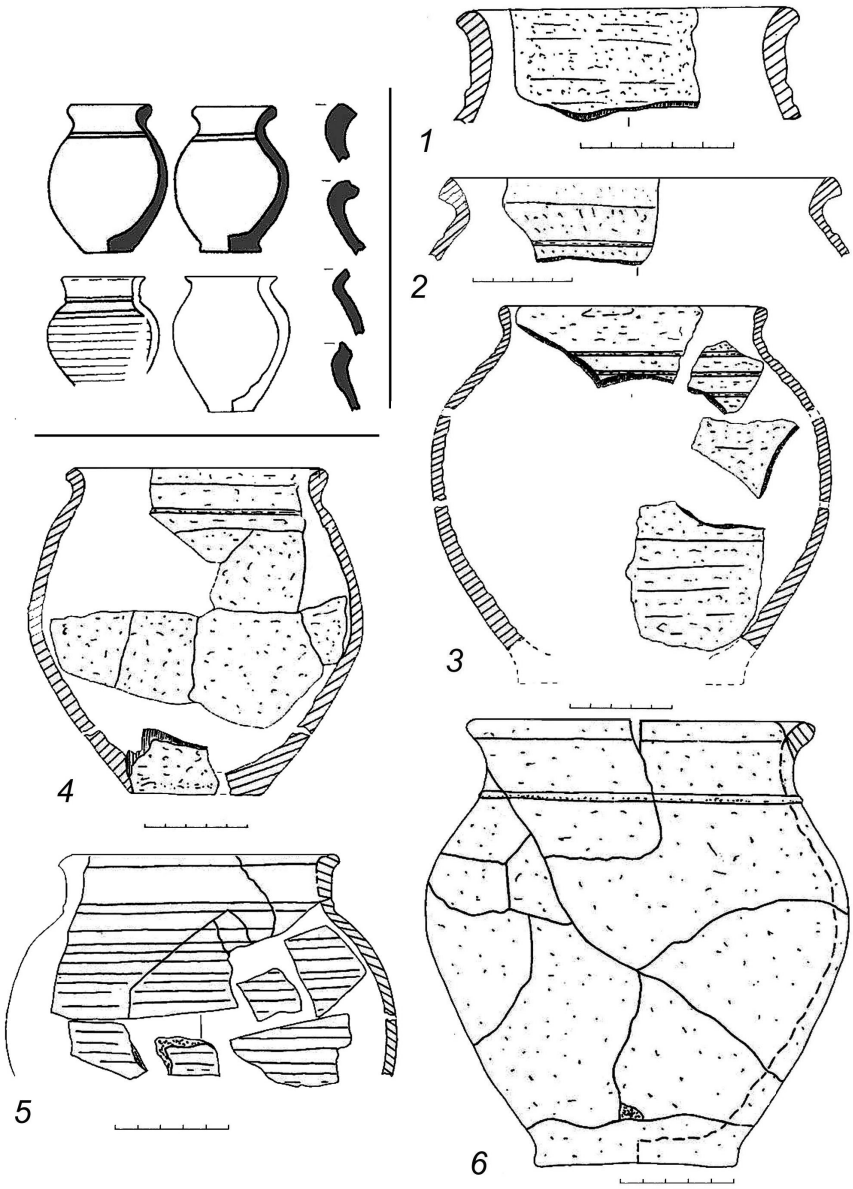

Рис. 8. Типи кружального посуду з Гряди І. Горщики, тип 1
Fig. 8. Types of wheel ceramic from Griada I. Pots, type 1

Порівняльний аналіз ліпного й кружального посуду з Гряди І, включно з характером складу тіста, способів випалення тощо приводить до наступних висновків. Значну, іноді й близьку до повної, подібність засвідчуємо серед ліпних і кружальних горщиків, мисок, кухлів, сковорідок (абсолютної більшості асортименту посуду). Також – серед формовочної маси, характеру випалу, майже повної відсутності орнаментування. Нові форми кружального посуду – біконічні миски, глеки та піфоси – це спрощені місцеві наслідування провінційно-римських типів (інше тісто, обмежений типологічний ряд нового посуду, відсутність лощіння,

орнаментації, присутність ошершавленого кружального посуду тощо). Засвідчені як значна маса посуду на селищі (свідчення місцевого виробництва, існування локального ринку), так і повна відсутність імпортних форм.

Це дозволяє зробити важливий висновок: ліпний посуд і абсолютна більшість кружального виготовлені одними і тими ж, безумовно – місцевими майстрами, за єдиними уподобаннями, за подібними технологіями, навичками, "модою".

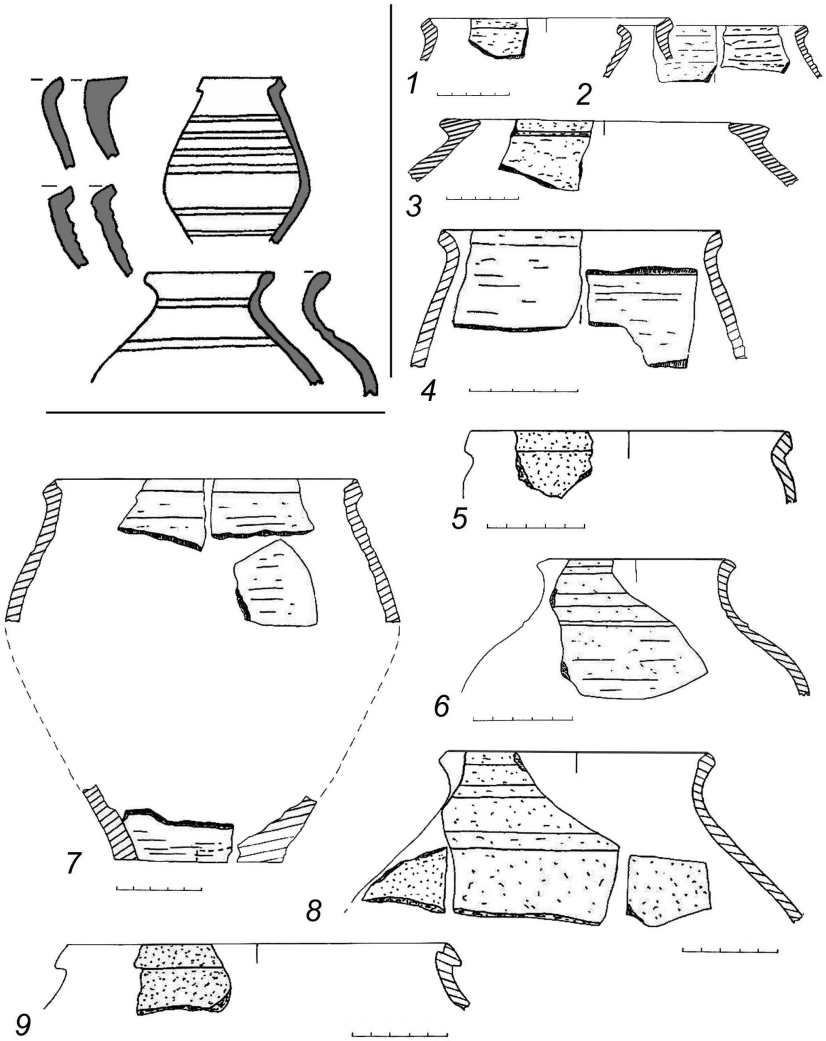

Рис. 9. Типи кружальної кераміки з Гряди I. Горщики, тип 2
Fig. 9. Types of wheel ceramic from Griada I. Pots, type 2

Тепер порівняємо керамічний матеріал з Гряди з посудом зубрицької культури I–III ст. н.е., що підстилає в регіоні шар черняхівської культури (для порівняння візьмемо, наприклад: Козак, 1992, с. 30–61). За рядом показників, ліпний посуд з Гряди I (кружальний не порівнюється, бо він у зубрицькій культурі відсутній) має прототипами ліпні ж горщики, миски та кухлі зубрицької культури.

Усі 5 груп зубрицьких ліпних горщиків повторюються в ліпних горщиках з Гряди, 1 тип ліпних мисок з 3-х, виділених для зубрицької кераміки, 2 типи кухлів з 2-х – теж. Тобто, 87 % ліпного посуду з Гряди мають прототипи серед ліпних форм попереднього часу – зубрицької культури. 44 % ліпних горщиків з Гряди, близько 100 % мисок, 60 % кухлів – наслідування форм, характерних для пшеворської культури; 28 % зформованих вручну горщиків з Гряди мають прототипами горщики зарубинецької культури, насамперед Полісся; 40 % кухлів, очевидно – й окремі горщики та миски з Гряди-I наслідують ліпний посуд липицької

(дакійської) культури. Особливо великий коефіцієнт подібності ліпний посуд з Гряди має по відношенню до етапу III зубрицької культури (фінал культури, перша половина III ст.).

Отже, керамічний матеріал з Гряди підтверджує висновки Д. Козака, що зубрицька і черняхівська культури межиріччя Верхнього Дністра і Західного Бугу – це культура *"двох типологічно і генетично споріднених пам'яток, що відбивають різні етапи поступального розвитку одного і того ж етносу"* [Козак, 1992, с. 124].

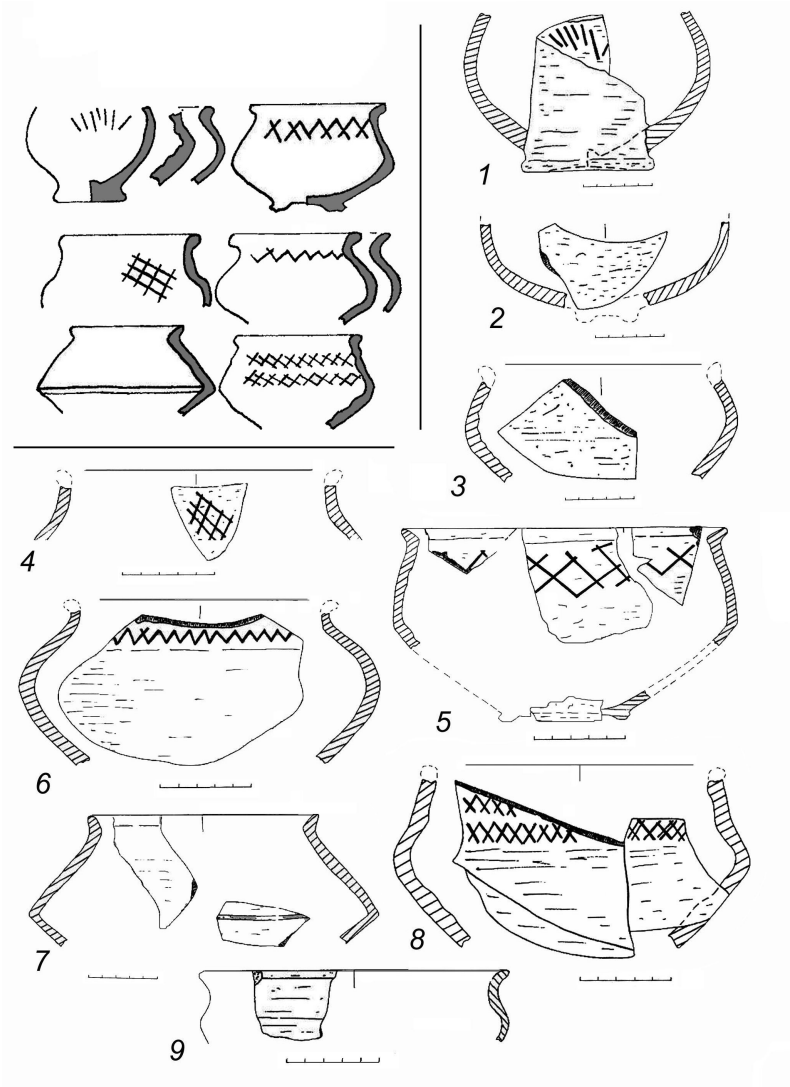

Рис. 10. Типи кружального посуду з Гряди I. Миски, тип 1
Fig. 10. Types of wheel ceramic from Griada I. Bowls, type 1

Тепер висновок щодо порівняння посуду з Гряди I з керамічним комплексом з інших поселень черняхівської культури верхів'їв Дністра і Західного Бугу (для порівняння: Баран, 1981, с. 75–101). За асортиментом, кількісними й типологічними характеристиками, способами формування та оздоблення ліпний та кружальний посуд з Гряди I повністю відповідає керамічному комплексу з поселень черняхівської культури типу Черепин.

Узагальнимо ступінь подібності асортименту та типів ліпного й кружального посуду з Гряди I з начинням з інших регіонів черняхівської культури [порівняймо з: Никитина, 1966; Симонович, 1981; 1983; Магомедов, 2001, с. 42–62, рис. 24–59]. Попередньо зауважимо наступне. Керамічний комплекс основних районів черняхівської культури (Подніпров'я, Причорномор'я, Поділля, Молдова) у значній мірі формує посуд з могильників. По-перше, цей посуд іноді специфічний, могильниковий, часто – "парадний", імпортний, на поселеннях майже

не відомий. До того ж, відсоток кружального посуду на некрополях черняхівської культури значно вищий за поселенський матеріал. Поселення ж черняхівської культури тут з їх наземним будівництвом (а розорані всі поселення) вивчені недостатньо, що не дає можливості співставити виключно поселенський матеріал. Тому кружальний посуд на окремих пам'ятках Причорномор'я, Побужжя чи Молдови становить близько 100 % усіх форм, загалом по цих регіонах – понад 90 %.

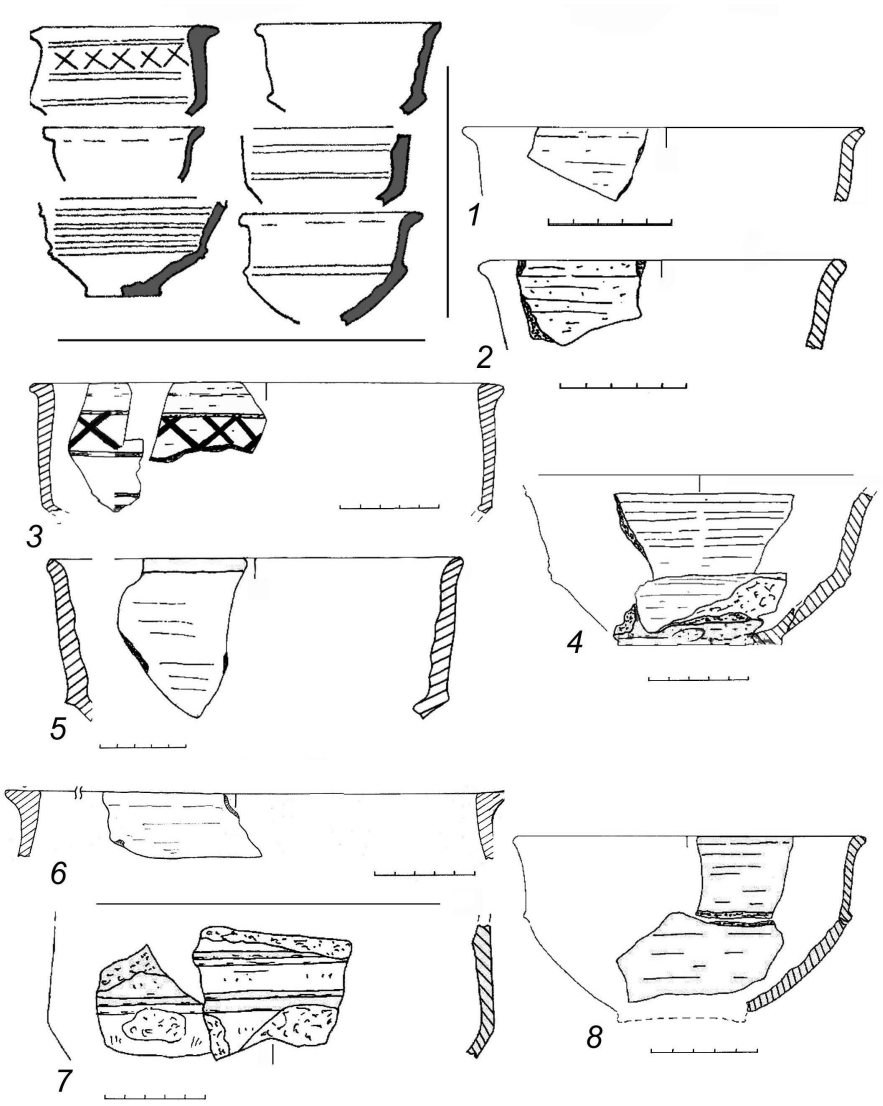

Рис. 11. Типи кружальної кераміки з Гряди I. Миски, тип 2
Fig. 11. Types of wheel ceramic from Griada I. Bowls, type 2

Тобто, "парадність" керамічного комплексу основних районів черняхівської культури є, вважаємо, завищеною, "імпортність" – теж, тому слід робити поправку на спрощення загальної картини поширення кружальних виробів в черняхівській культурі. Серед черняхівських пам'яток типу Черепин немає могильників, на поселеннях – заглиблені споруди, що добре збереглись. Тому тут посуд краще, істинніше відображає місцеві традиції в гончарстві, ліпний становить третину чи й половину всіх форм.

Отже, чіткі аналогії знаходимо для ліпних горщиків, кухлів, сковорід, частково (асортимент типів у Гряді значно менший) – мисок. Відсутні в Гряді ліпні глечики, але й в інших черняхівських регіонах вони нечисленні. Тобто, ліпний посуд з Гряди-I в абсолютній більшості повторюється на черняхівських пам'ятках інших регіонів. Трохи звужений

асортимент ліпних горщиків, мисок, відсутність глеків і, особливо (з-за відсутності типів, поширюваних через посередництво вельбарської культури) кружок-кубків (так любимих готами) слід пояснити місцевою (слов'янською – зарубинецькою, східнопшеворською) традицією ліпного гончарства і відсутністю (чи мінімізацією) в черняхівській культурі Галичини германської (вельбарської) традиції в гончарстві, поширюваної у всіх інших регіонах черняхівської культури.

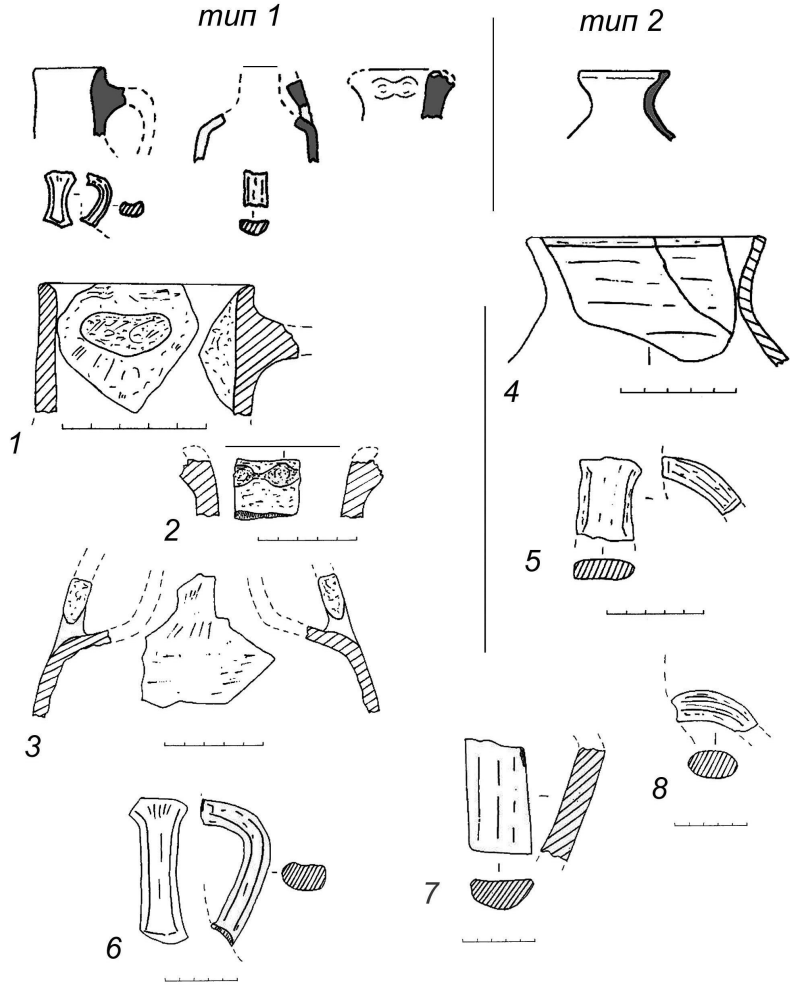

Рис. 12. Типи кружального посуду з Гряди I. Глечики, типи 1 і 2
Fig. 12. Types of wheel ceramic from Griada I. Jugs, types 1 and 2

Увесь асортимент грядівського кружального посуду теж свідчить, що Гряда I – типова пам'ятка черняхівської культури. Більшість кружальних мисок, кухлів, глечиків, можливо, і піфосів мають своїми прототипами форми, присутні раніше в зарубинецькій і дакійській культурах, окремі кухлі (кухлі-кружки) відповідають сарматським типам посуду.

Кулясті й глибокі миски-вази, кухлі, глечики з низьким розлогим горлом – форми, що з'явились в Гряді (і в регіоні) через якісь зв'язки з вельбарською культурою, де ці типи виробились під впливом пшеворських і провінційно-римських форм. Але останні – поодинокі.

І на усьому кружальному посуді з Гряди лежить відбиток провінційно-римського впливу (римські гончарні центри Нижнього і Середнього Подунав'я), особливо це відчутно на основних типах горщиків, глечиків, піфосів, окремих (біконічні закриті) мисок.

Відсутність античної амфорної тари (й південних імпортів взагалі) в Гряді (як і на більшості черняхівських поселень типу Черепин), очевидно, слід трактувати як результат звуження торгових відносин черняхівського слов'янського населення Галичини IV ст. з

античним світом через васальну залежність його від "королівства Германаріха" і, очевидно, умов договору з готами, де слов'янам регіону заборонялось проводити самостійні зовнішню політику й торгівлю, а власне готи, ласі до парадності, багатств, екзотики, були тут фізично відсутні.

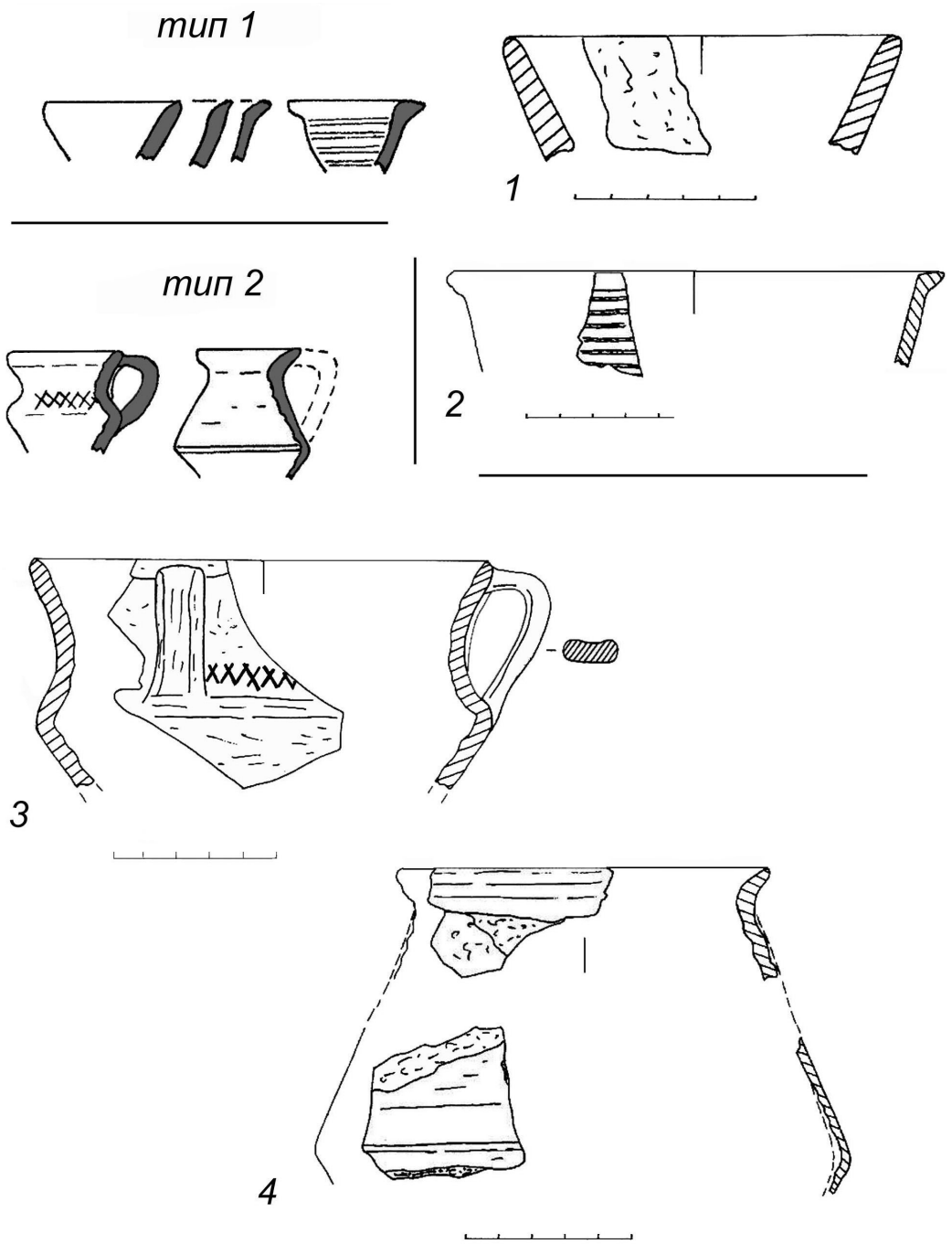

Рис. 13. Типи кружального посуду з Гряди I. Кухлі, типи 1 і 2
Fig. 13. Types of wheel ceramic from Griada I. Mugs, types 1 and 2

Більшість античних запозичень в гончарстві тут мала ще ранньоримське (доготське) походження чи відбувались через вельбарське посередництво (трансформацію).

З однієї сторони, у цьому (відсутність чи присутність античних імпортів) регіон черняхівської культури верхів'їв Дністра і Західного Бугу подібний до пам'яток сусідньої їм

пшеворської культури [Kokowski, 2004], де в першій чверті I тис. н.е. по “бурштиновому шляху” в край напливала незліченна маса римських монет, мечів, прикрас, металевих і скляних виробів, амфорної тари, а у фазі C_2–C_3 пізньоримського часу пізній пшевор уже – абсолютно й типологічно збіднений: очевидно, вандали й інші носії пшеворської культури в IV ст. були в аналогічній (данницько-васальній) залежності від готів з усіма обмеженнями в торгівлі згідно домовленностей.

Ситуація в Дністровсько-Західнобузькому регіоні в пізньоримський час (домінування заглиблених жител і ліпної кераміки, відсутність значних римських імпортів, обмеження грошового обігу) також дещо нагадує ситуацію в регіоні в наступний період, в V–VII ст.

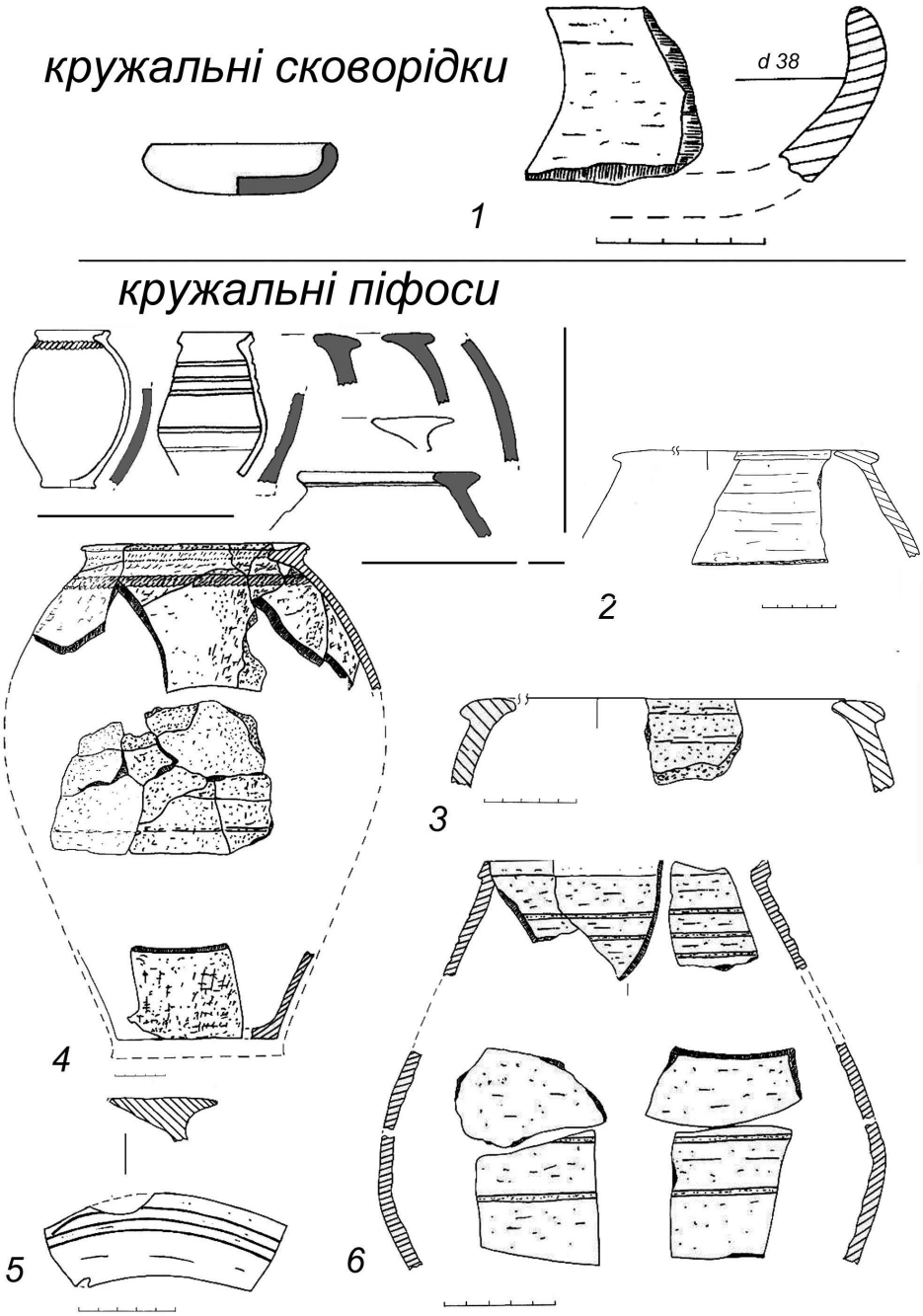

Рис. 14. Типи кружальної кераміки з Гряди I. Сковорідки, піфоси
Fig. 14. Types of wheel ceramic from Griada I. Frying pans, pythoses

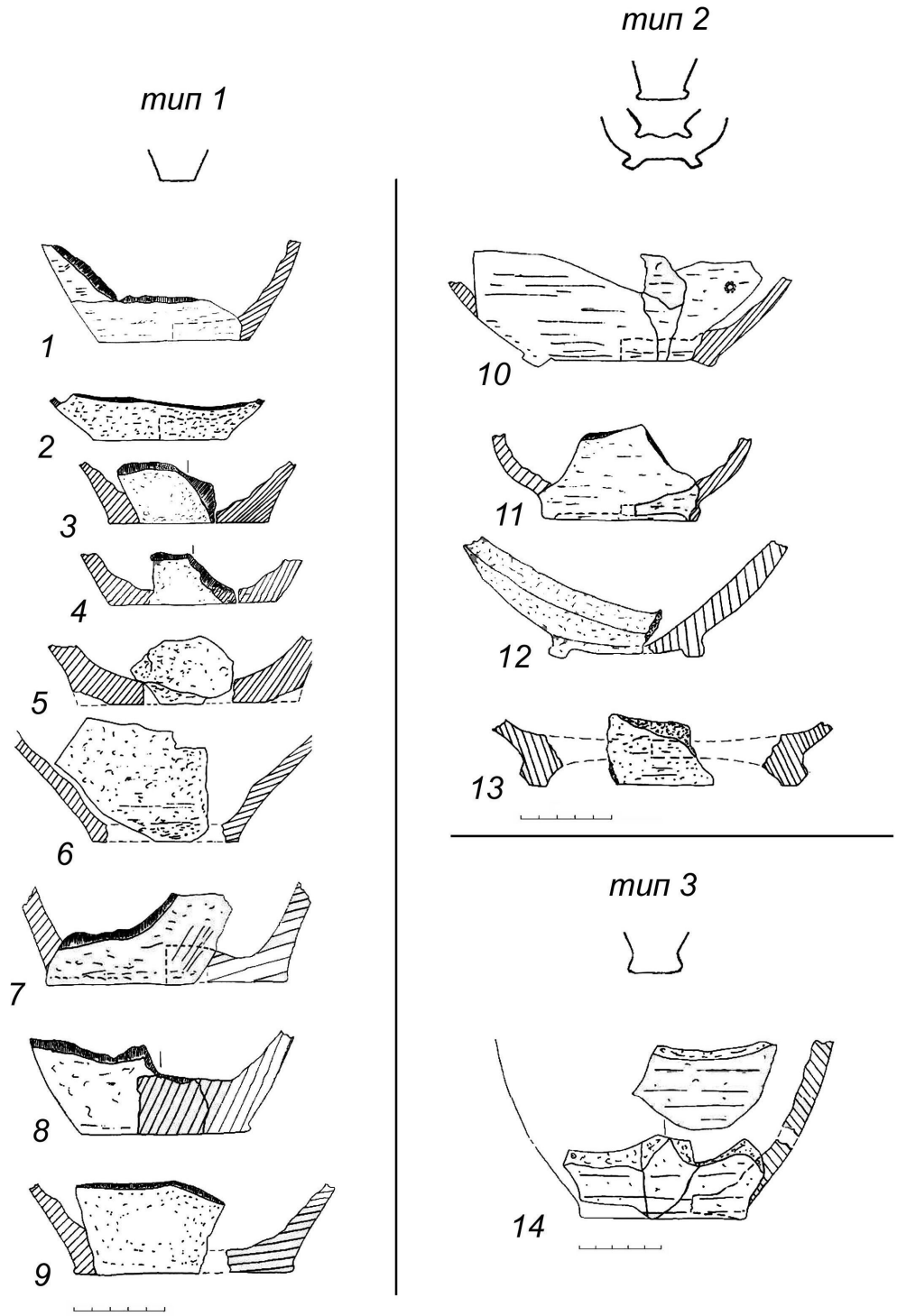

Рис. 15. Типи кружального посуду з Гряди І. Денця. Типи 1, 2, 3
Fig. 15. Types of wheel ceramic from Griada I. Bottoms, types 1, 2, 3

У цей період, через зміну історичної ситуації (заникли Римська імперія, ринок, попит, грошовий обіг) місцеве слов'янське населення теж практикувало замкнений спосіб життя (невеликі поселення, заглиблені житла, ліпна кераміка як відбиток відсутності спеціалізованого гончарства) без виходу на зовнішній ринок, монетного обігу, імпортів. Це – свідчення важливості ринку, попиту, грошей для економічного і соціального розвитку населення.

Таблиця 1

Гряда І. Таблиця розподілу ліпного та кружального посуду за об'єктами

№ об'єкта	стратигр.	ліпний посуд (екз. / %)	кружальний посуд (екз. / %)	усього (екз.)	кістки (екз.)
сп. 1	зап.	19 / 50	19 / 50	38	9
	дол.	19 / 59	13 / 41	32	
сп. 2	зап.	59 / 48	63 / 52	112	41
	дол.	32 / 43	43 / 57	75	2
сп. 3	зап.	51 / 58	37 / 42	88	
	дол.	8 / 47	9 / 53	17	
сп. 4	зап.	3 / 50	3 / 50	6	
	дол.	3 / 75	1 / 25	4	1
сп. 5	дол.	10 / 56	8 / 44	18	
сп. 6	дол.	6 / 60	4 / 40	10	20
я 1		10 / 48	11 / 52	21	4
я 2		3 / 100		3	
я 4		2 / 100		2	
я 5		5 / 50	5 / 50	10	
я 15		25 / 36	44 / 64	69	36
я 16		6 / 21	22 / 79	28	4
я 17		15 / 50	15 / 50	30	6
я 18		2 / 34	4 /66	6	
я 19		9 / 82	2 / 18	11	2
я 20		11 / 55	9 / 45	20	12
я 21		19 / 41	27 / 59	46	17
я 27		2 / 100		2	2
к. ш.		11 / 48	12 / 52	21	12

ЛІТЕРАТУРА

Баран В.

1981 Черняхівська культура. За матеріалами Верхнього Дністра і Західного Бугу. – Київ. – 264 с.

Войнаровський В.

2006 Вапнярсько-чинбарські осередки черняхівської культури Українського Прикарпаття // Carpatica. – Карпатика. – Вип. 34. – Ужгород. – С. 148–162.

2008 Маловідомі артефакти – хронологічні індикатори І тис. н.е. із Буковини та Галичини // Археологічні студії. – Вип. 3. – Чернівці–Київ. – С. 98–117.

Козак Д.

1992 Етнокультурна історія Волині (І ст. до н.е. – IV ст. н.е.). – Київ. – 176 с.

Магомедов Б.

2001 Черняховская культура. Проблема этноса. – Lublin. – 290 с.

Никитина Г.

1966 Лепная керамика черняховской культуры // СА. – № 4. – 70–85.

Симонович Е.

1981 Черняхівські горщики Подніпров'я // Археологія. – № 36. – С. 41–53.

1983 Черняхівська кераміка Подніпров'я // Археологія. – № 43. – С. 26–42.

Kokowski A.
2004 Kultura przeworska – zarys dziejów // Wandalowie. Strażnicy bursztynowego szlaku. – Lublin–Warszawa. – S. 26–85.

Victor VOINAROVSKYI

CERAMIC COMPLEX OF PRODUCTION SETTLEMENT THE IV CENTURY A.D. GRIADA I NEAR LVIV

On the settlement Griada-I near L'viv, 6 workshops, 5 stoves-furnaces and 24 pits of different forms and settings were examined by the author. The explored part of the site was defined as a line-carrying complex of the IV century A.D., where a complete cycle of mass professional treatment of skin took place.

Correlation of hand-made and wheel pottery on the site is approximately equal, 48 and 52 %. The hand-made pots are two types. Type 2 is formed by the dishes of subtypes 1 and 2. They are found in the buildings mainly, that is why they are pottery almost exceptionally of the domestic use. The hand-made plates of one type are deep conical pot-similar. They are found in building and pits, that is, the hand-made in majority are product of the domestic use, but could be used for auxiliary necessities. Mugs are two types and are first of all linked to buildings. In author's opinion the hand-made frying-pan is a clear indicator of referring the building to a structure of the housing (in the conditions of Griada I housing-production) setting (on a complex hand-made and wheel frying-pans are found in building 2 and 3). Bottoms are of three types, decorative pattern is finger pressed exceptionally, 22 ex. of the hand-made pots and plates have tracks of smoothing by a rag over – slanting combes.

The wheel pottery are pots, plates, jugs, mugs, frying pans, piphoses. Amphora containers are absent. Pots of two types are tulip-similar and jar, were found equally in building and pits, so they were used be even measure as kitchen utensils and as a container. Plates of wheel pottery –of two types: biconic closed (prevails) and spreading opened, found in absolute majority in buildings that is it's all table-ware. Jugs are of two types also, known almost exceptionally from building, therefore, as is considered, it's table-ware. Mugs of conical and jar shapes were founded as single fragments only. The frying-pan has only 1 form: with high recurvate to the middle of board. The pifos-similar pottery is of medium sizes 40 cm in a height and in a diameter, with the T- or Г-similar unornamented crown. It is found in buildings and pits on 3 ex., that is, dishes-container were used as in the mode of life, and for economic or and production necessities. Bottoms of wheel forms are three types. Decorative pattern (zigzags, x-similar and slanting notches, grates) are almost exceptionally on plates.

Comparative analysis of hand-made and wheel pottery from Griada confirms true likeness of absolute most hand-made and wheel forms, new forms are the simplified local imitations of provincial-Roman types, the hand-made pottery and absolute majority of wheel are made by the same local masters, on a similar technology and „fashion". After an assortment, by quantitative and typological descriptions hand-made and wheel pottery from Griada-I fully suits a ceramic complex both from the settlements of Chernyakhian culture of variant Cherepyn (riverhead of Dniester and Western Bug), and sites from other districts of Chernyakhian culture.